

הַלְבוֹת תְּפִלָּה סִיּוֹן קָלָד

בִּיאוּרִים וּמוֹסָפִים

[משנב" ס"ק ה]

כמו בתפלת שמונה עשרה שאומרים אותו בלחש⁽⁵⁾.

ואשה בימי ראיתו, כתב לעיל (סי' פח ס"ק ז) שלא תסתכל על ספר התורה בשעה שמגביהים אותו להראות לעם.

ובשעת הגבהת הספר תורה, כתב בשעה"צ לקמן (סי' קמו ס"ק יח) בשם הא"ר שמוחוייבים הכל לעמוד אף שהיא ברשות אחרת, וטעמו שהרי הוא מגביה להראותה לעם ומחוייבים לכבדה.

[משנב" ס"ק יב]

ולומר 'זאת התורה'⁽¹⁰⁾.

(10) ומנהג העולם על פי סידור השל"ה והיעב"ץ לומר 'זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל' ולסיים 'על פי ה' ביד משה'. מאידך בספר שערי רחמים (הלכות שבת ספ"ו הע' ד) כתב, שהג"ח מוואלוז'ין פקפק על זה, משום שאין להתחיל באמצע פסוק, ולדעתו נכון לומר מתחילת הפסוק (במדבר ט כג) "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו את משמרת ה' שמרו על פי ה' ביד משה".

[משנב" ס"ק יג]

'אין לומר 'זאת התורה' רק נגד הקטב של הספר-התורה [אחרונים]⁽¹¹⁾.

(11) ונהוגים להצביע לכיוון הספר תורה בשעת הגבתו ולנשק האצבע. וכתב הגרי"ח קניבסקי (תשובות הגרי"ח, או"ח שאלה עז) שמקור המנהג הוא מהגרי"ח פלאנץ, והוא כתב שם להצביע עם האצבע, ולא כמו שנהוגים להצביע עם הזרת.

[משנב" ס"ק יד]

אומר השליח-ציבור וכו'⁽¹²⁾, "ברוך שמה" (13) בשעת הוצאת הספר-התורה⁽¹⁴⁾, בין בחל בין בשפת⁽¹⁵⁾, כו', וצריך להגביה התורה שלש פעמים דהיינו בשעה שאומר "שמע" (16) וגו' "אחר" וגו' "גדלו" וגו'⁽¹⁷⁾.

(12) וכשמוציאים את ספר התורה מארון הקודש, כתב הערוך השלחן (סי' רפב ס"א) שלא יוציאו השליח ציבור עצמו, אלא יכבדו לאחר שיוציאו וימסרנו לשליח ציבור, שבכך יש יותר כבוד לספר התורה, וכן כתב השערי אפרים (שער י בפתחי שערים ס"ב) בביאור דברי המטה משה.

(13) ואף שאסור לאדם לשאול צרכיו בלשון ארמית, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' קא ס"ד), ביאר המשנ"ב שם (סי' יט) שכיון ש'ברוך שמה' נאמר בציבור, אפשר לאומרו בכל לשון, וכמו שכתב השו"ע שם שבציבור אפשר להתפלל בכל לשון. וראה מה שכתבנו שם.

(14) ומדוייק בלשונו שיש להוציא את ספר התורה, וכשהספר בידו בעוד הארון פתוח אומרים 'ברוך שמה', ולא יאמרו בעוד שהספר מונח בארון, וכן כתב המטה אפרים (סי' תריט סמ"ח), והוסיף בספרו שערי אפרים (שער י ס"א) שיש להתחיל לאומרו בשעה שמוציאים את ספר התורה מהארון, ובשו"ת אנרות משה (או"ח ח"ד סי' ע אות ט) כתב, שמלשון הזהיר (פר' ויקהל דף רז, א) "אמר רבי שמעון, כד מפיקין ספר תורה וכו' ואבעי ליה לבר נש למימר בריך שמה", משמע קצת שיש לאומרו לאחר שהוציאו את ספר התורה מהארון, אך אין למחות בנהיגים לאומרו קודם לכן. מאידך, הכפ החיים (פלאנץ, סי' כח ס"ק עד) כתב שאפשר להתחיל לאומרו כשספר התורה עדיין בארון הקודש, ובספר דרכי חיים ושלום (אות קצו) כתב לאומרו קודם הוצאת ספר התורה מארון הקודש.

ואם האריך באמירת 'יהוה רחום' והציבור התחילו כבר לומר 'ברוך שמה', כתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער ה פ"ח ד"ה בריך שמה) שראוי להפסיק ולומר עם הציבור 'ברוך שמה'.

המשך ביולאים עמוד 3

[משנב" ס"ק ו]

יעין לקמיה בהג"ה שמונה עשרה לעשות ההגבהה אחר הקריאה⁽⁶⁾.

(6) וטעם הדבר ביאר השיירי כנסת הגדולה (הגרות ב"י אות ב), שהוא מפני ששלשה זקנים תיקנו 'הוא רחום', כל אחד תיקן חלק, ובכל חלק ישנן י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות, על כן אומרים אותו בעמידה ובלחש.

[משנב" ס"ק ז]

קייף ממונה לדרום, כמו שפחוים קייף קכה לענין פהנים⁽⁷⁾.

(7) שכתב שם שפוחים לצד ימין, וכמו שאמרו בגמ' (יומא נח, ב) כל פינות שאהה פונה לא יאה אלא דרך ימין.

ואופן הקפת הספר תורה להראותו לציבור, דייק בשו"ת משנה הלכות (ח"א סי' קג) מלשון השו"ע שאינו עושה סיבוב שלם, אלא מסובב הספר תורה ומראה לעם שבימינו ואחר כך לעם שבשמאל, אולם דעת שו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' כו) שמצוה לכתחילה לנהוג כתשובת ה'באר שבע' הסובר שעושה היקף שלם ממזרח לדרום, וכן נהג החו"א (ארחות רבנו ה"ג עמ' רטז), אלא שבסיום ההקפה המשיך לצד ימינו מעט וחזר.

ואם הקהל מתקרבים לספר תורה וכמו שיש הרבה המודקקים לעשות כן, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) שאינם צריכים כלל להקיף בסיבוב, משום שעיקר המצוה בהגבהת הספר תורה הוא להראות את הכתב לכל הקהל ולא הסיבוב, וכשמתקרבים הקהל לראות, כבר מקיימים את עיקר המצוה. ומ"מ מי שמקיף דרך סיבוב, בוודאי מצוה גמורה לכובב בדרך שביאר המשנ"ב כאן.

[משנב" ס"ק ז]

לקראה לשמוציאין ומקניסין הספר-התורה⁽⁸⁾.

(8) וכשספר התורה עובר לפניו, כתב לקמן (סי' קמט ס"ק ז) שילווה אותו עד הבימה, וכן כשמחזירים את ספר התורה ילווה אותו עד למקום שמצניעים אותו שם.

[משנב" ס"ק יא]

לקראה הקתב⁽⁹⁾.

(9) וכתב הרמב"ן (דברים כו כו) על הפסוק "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת", וז"ל: "ולי נראה על החזן שאינו מקים ספר תורה על הציבור להראות פניו כתיבתו לכל וכו', שמצוה לכל אנשים ונשים לראות הכתב ולכרוע", עכ"ל. וכתב בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רעז) שלפי הרמב"ן חיובו קרוב לדאורייתא, אבל הברכי יוסף (שירי ברכה אות ב) כתב שאינו אלא אסמכתא, ולכן אם חושש שמא יפול אין צריך להגביה. וראה לקמן (סי' קמו ס"ק ז) שכתב שאין לכבד במצות הגבהה למי שידיו רותתים הרבה או לזקן ותש כח, כי אין לו כח להחזיקה זמן מה כלפי העם שיוכלו להסתכל היטב.

ומעיקר הדין אין צריך לפתוח ולהגביה במקום הקריאה דוקא, ולכן כתב השערי אפרים (שער י ס"ד) שבמקום שאין אנשים בעלי כח, והקריאה בתחילת ספר בראשית או בסוף ספר דברים ויש חשש שמא יפול ח"ו הספר תורה, אפשר לגלול לאמצע הספר ולהגביה.

טז באר הגולה

כ מסכת סופרים
והדמיון
התורה
בפרשת
כי תבוא

הלכות תפלה סימן קלד

אבל אומרים אותו (ג) (ה) בלחש. ומה שנוהגים להרבות בתחנונים בשני ותמישי, משום שהם (ו) ימי רצון, ולכן נוהגין גם כן (ג) (ז) להתענות בהם (טו): **ב** (ח) **מראה** (ט) **פני תיבת** (ד) **ספר־תורה** לעם העומדים לימינו ולשאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו, (י) **שמעוה** על כל אנשים ונשים (פ) (יא) **לראות הכתב ולקרע** (יב) **ולומר** (י) [ו] **וְזאת התורה וגו', 'תורת ה' תמימה וגו':** הגה ונהגו לעשות כן אחר שקראו בתורה. אבל כשמוציאין אותו (יג) אומר השליח־צבור (י) 'גדלו' והקהל אומרים 'רוממו' כו', 'אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים וכו', ויש אומרים לומר 'על הכל תגדלו' (מ"ט פי"ד וטור ומהרי"ל), וכן נוהגים ביום־טוב ובשבת. ויש להחזיק התורה (יד) בזמן (מהרי"ל). ובשעולה הראשון לקרות אומרים (טו) 'ברוך שנתן תורה וכו' (כל"ב):

שערי תשובה

והוא רחום מ"מ ראוי להסכיכה עכ"פ להווא רחום, ועין קציל סי' קלא: [1] **וזאת עבה"ט.** ועין בכר"י בשם תשובת בעל כנה"ג ח"ב סי' נא שמתר לומר זאת התורה באמצע אמת ונציב קדם שירה חדשה, עין שם, וצ"ע בזה, ועכ"פ נראה שלא יאמר רק הפסוק הזה לבד, וגם נראה עכ"פ שלא יהיה באמצע ענין וכמ"ל לזמן לענין מי שקראוהו לעלות לתורה במקום שמתר להפסיק:

וגם להפר א"א אעפ"י שהוא מנדי עניי נפש, אלא צריך מתחלה ג' הדיוטות להפר נדה וכן להמיר גם ההקמה של בעל, ואח"כ גם הבעל יפר, דמש"א ושכנה"ג: (ז) **ס"ת**. כשמוציאים ס"ת מההיכל להוליכו לתבה וההיכל במנוחה והתבה למערב, כשמוציא פניו לתבה להוליכו יוליכוהו דרך צפון ימינו, וכשאוחז אותו מהתבה להוליכו להיכל נמצא יד ימינו לצד דרום ויוליכוהו דרך שם. וכשמראה חס"ת לעם והוא עומד במנוחה התבה, נקרי ממנוח לדרום כמ"ש בס"י קכח לענין כהנים¹⁰, ע"ש. אומרים קדיש עד לעלא קדם הוצאת ס"ת, אבל ביום שיש בו מוסף אומרים התקבל קדם הוצאת הס"ת: (ח) **לראות הכתב**. האר"י ז"ל הנה מסתפל היטב פאוחיות עד שיהיה מפרים לקרום, ונהג אומר שיהיה נמשך אור גדול אל האדם על־ידי הסתפלותו בס"ת מקורב עד שיכול לקרות האוחיות היטב, עין בגניד ומצוה דף לב ע"ב ובהל"ק"ט ח"ב סי' רנה. ויש לגלל הס"ת על ג' דפין ומגביה ומראה כתיבתה לעם, מסכת סופרים, מ"א: (י) **וזאת התורה**. ואין לומר וזאת התורה רק נגד הכתב של הס"ת, הג"מ מהרי"ל ומהרש"ל שכנה"ג: (י) **גדלו**. צריך להגביה הס"ת בשעה שאומר שמע וגו' אחד וגו' גדלו וגו' ג"פ, מסכת סופרים, מגן־אברהם:

באור הלכה

אני קודם נגדך, שיאמר לו הנאציט אורח: לאו מופך קא שקילנא אלא מן שלשים; ויאמר הנאציט תושב קדיש ראשון, ונאציט אורח קדיש שני, והגו שלשים קדיש שלישי. ועתה נבאר מה יקרא אורח ותושב: אם אותו שמת יש לו בנים בעיר אחרת נבאר לשם, אינם נקראים תושבים בשביל אביהם שדר בפה וגם נקבר שם, רק אותם הדרים תוך הקהלה וכל דרי הקהלה נקראים תושבים, הן אותם שנותנים מס או משרה הקהלה, ואפלו עניי העיר שיש להם דירת קבע, כלם חשבינן כתושבים. אם אדם קובע דירתו תוך הקהלה, אז כשעשה שהוא חוב לשא בעל עם דרי הקהלה חשיב תושב. אם יש לבעל־הבית מלמד, או בהורים הלוואים ביישיבה, או שמש הפשקר לזמן, והוא פני שאין לו אשה ובנים, אז גם הוא נקרא תושב, אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר, אז דינו פאורח. ואם בעל־הבית מגדל בביתו יתום, אפלו בשכר, ואין לו אב ואם במקום אחר, אז נקרא תושב, אבל אם יש לו אב ואם במקום אחר אינו נקרא תושב, אפלו אם מגדלו בחנות צדקה, מפל־שפן אם הוא אצלו בשכר:

עד שלשה דפין ומגביה, ואפשר דדוקא נקט שלשה מ"א, ונראה לי דתלוי לבי כח המגביה שיהיה ביכולתו להגביה כשהיא נגללת הרבה: (ט) **פני תיבת ספר־תורה**. כתבו האחרונים: כשמראה הספר־תורה לעם והוא עומד במנוחה הסבה, נקרי ממנוח לדרום, כמו שכתוב בסימן קכח לענין כהנים⁷, עין שם. אומרים קדיש עד "לעלא" קדם הוצאת הספר־תורה, אבל ביום שיש בו מוסף אומרים "תתקבל" קדם הוצאת הספר־תורה: (י) **שמעוה** וכו'. ואפלו אם מתחלה היה עומד מבחוץ, (י) מצוה לפגס לבית־הכנסת לראות כשמוציאין ומכניסין הספר־תורה⁶, משום "ברב עם הדרת מלך": (יא) **לראות הכתב**⁹. וטוב (ו) שיראה האוחיות עד שיהיה יכול לקרום, כי כתבו המקבלים שעל־ידיה נמשך אור גדול על האדם: (יב) **ולומר וזאת התורה**¹⁰. ואין לומר "וזאת התורה" רק נגד הכתב של הספר־תורה (אחרונים)¹¹: (יג) **אומר השליח־צבור וכו'**¹². ומנהג העולם לומר "ברוך שמה" (יג) בשעת הוצאת הספר־תורה¹⁴, (ט) בין בחל בין בשבת¹⁵; ואם לא אמרו בשעת הוצאתה יוכל לאמרו עד שעה שפותחין לקרותו (אחרונים). וצריך להגביה התורה שלש פעמים, דהינו בשעה שאומר "שמע" (יג) "אחד" וגו' "גדלו" וגו'¹⁷ [מ"א בשם מסכת סופרים]: (יד) **בזמן**¹⁸. על שם הפתוח "וימינו תחבנינו"; ועוד, דגם התורה נתנה בזמן¹⁹. נוהגין בשבת בשחרית כשמוציאין הספר־תורה להיכל (ט) לומר הפזמון "הבו לה בני אלים" וגו', ובמנוחה בשבת וכן ביום־טוב ובחל, לומר מזמור כד²⁰ (אחרונים): (טו) **ברוך שנתן וכו'**. ואחר־כך אומרים "האל תמים" וכו', שיש בו ארבעים אותיות, נגד ארבעים יום שהיה משה בהר [מ"א בשם הדרכי־משה]:

שער הציון

(ה) לבושי־שרד: (י) מגן־אברהם: (י) ממגן־אברהם: (ב) פרי־מגדים: (ג) עין בפרי־מגדים השעם²¹:

3

מילואים

הלכות תפלה סימן קלב קלג קלד

המשך מעמוד 30

פשוט שיכולים לומר עד 'אנחנו ואבותינו חטאנו', ואז יפסיקו אם רוצים.

[משנ"ב ס"ק ג]

דלא מקרי פורץ גדר אלא אם לא אָמרו קָלָל².

2) ואם משער שאם יאמר 'זהו רחום' לא יפסיק לומר תחנון, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ה ס"ה והע' ב) שעדיף שיאמר תחנון וידלג 'זהו רחום' וישלימו לאחר קריאת התורה. וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"י סי' ס"א ס"ק ב) שאם לא הספיק לאומרו בסדר התפילה, יכול לאמרו כל היום.

[משנ"ב ס"ק ד]

לְאָמרו מְעַמְד³, וְגַן "אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם"⁴.

3) וחיוב העמידה ביהוה רחום, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ה הע' יט) שהוא עד 'זוכור עדותנו בכל יום וכו' פעמיים באהבה שמע ישראל', שמכאן ואילך אינו בכלל תקנת 'יהוה רחום'.

4) והמתפלל ביחידות, דעת הגר"ש אויערבך (אשי ישראל פכ"ו הע' ז) שאין לו לומר תפילת "אל ארך אפים" וכו', מפני שעיקרה בקשת סליחה קודם קריאת התורה.

לענות עמוהם, מ"מ כן הוא המנהג, ולפי המנהג צריך אף להפסיק מלימודו ולענות עמהם, אך מסתבר שלא יבטל עבור זה תלמוד הורה דרבים.

ובאופן שמאריך בידוי עד שהגיע הש"ץ לייג מידות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יב אות א, וח"ט סי' כד אות ב) שצריך להפסיק ולומר את הייג מידות יחד עם הש"ץ והציבור.

ואם הציבור ממחרים באמירת הייג מידות ואחר שסיימו הוא עדיין באמצע אמירתו, כרב הבן איש חי (שנה א פר' כי תשא אות ד) שרשאי לסיים, שכיון שהתחיל לומר עמהם נחשב כקוראן עם הציבור.

ולענין קהל שהתחילו לומר וידוי, וניכרו שהוא יום שאין אומרים בו תחנון, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' כד) שאם התחילו באמירת 'אלוקינו ואלוקי אבותינו', והוא יום שמבואר בשו"ע שאין אומרים בו תחנון, יסיימו עד 'תבוא לפניך תפילתנו', כדי שחחול אמירת אלוקינו על איזו תפילה, ולא יאמרו 'אבל אנחנו ואבותינו חטאנו', שהרי אינו יום הזכרת חטא. אבל אם זהו יום שרק אותו קהל נוהגים לא לומר בו תחנון, כגון יארצייט של צדיקים וכדו'),

הלכות תפלה סימן קלד

המשך מעמוד 30

[משנ"ב ס"ק יז]

בְּיָמֵינוּ¹⁸ 'וכו', וְעוֹד, דְּגַם הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּיָמֵינוּ¹⁹ וכו', וְכַחֲלֵי, לֹמַר מְזַמְּרֵנוּ²⁰.

18) וגם המוציא את ספר התורה מארון הקודש, כתב לקמן (סי' רפב ס"ק א) שיחזיק את הספר בימין.

ולהניח את יד שמאל תחת יד ימין כדי לסייע בהחזקת התורה, כתב השערי אפרים (שער י ס"ב) שמותר, ובפרט בספר תורה גדול וכבד. והוסיף, שאף שלענין כוס של ברכת המזון כתבו המג"א (סי' קפג ס"ק ז) והט"ז (שם ס"ק ג), שיש להחמיר שלא לסייע להחזיק את הכוס ביד שמאל אלא לצורך, לענין ספר תורה אפשר להקל, כיון שבכיס של ברכה האיסור הוא מדין הגמי', מה שאין כן בספר תורה שאין איסור זה אלא מסברת האחרונים כדי להתנאות לפני ה' במצוות.

19) ואפילו אם הוא אטר יד, כתב לקמן (סי' רפב ס"ק א) שאין לשנות בזה, וביאר בשעה"צ שם (ס"ב) שכן הטעם הוא משום שהתורה ניתנה בימין, שנאמר 'מימינו אש דת למי', ואם כן אין לחלק בזה.

20) ומי שנמצא באמצע אמירת 'אשרי' קודם תפילת מוסף של שבת, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טו אות ב) שלא יפסיק כדי לומר 'מומרו לדוד' אף עיש לאמירה זו מקור בטור (סי' רפד), הואיל ואמירה זו אינה מעיקר התקנה, ומטעם זה, אין להפסיק אפילו במקום שמותר להפסיק. וכל שכן שאין להפסיק בחול באמצע אמירת 'ובא לציון' כדי לומר 'לדוד מומרו', וכן אין להפסיק לאמירת 'ובנוחה יאמרו' כיון שכמעט לא נזכר בפוסקים.

[שעה"צ ס"ק ט]

עֵין בְּפָרֵי־מִגְדִּים הַטְּעָמִים²¹.

21) שם (אי"א ס"ק ז) כתב הטעם, משום שבשבת ניתנה תורה, ולכן אומרים מומרו זה רק בשבת בשחרית ולא בשבת במנחה, כיון

ואם הוא עומד באמצע 'תחנון', דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רמט) שלא יפסיק.

ואם שמע 'ברוך שמייה' באמצע פסוקי דזמרה, דעת שו"ת מהרש"ג (ח"א אור"ח סי' נב) שלא יפסיק כדי לאומרו [ולדעתו, אף העוסק באמירת תהלים או לומד תורה אינו מפסיק כדי לאומרו], מאידך, דעת שו"ת פרי השדה (ח"ג סי' קיב) שבשבת וביום טוב יאמרנו, אך לא בשני וחמישי שאינו מעיקר התקנה. וכששומע 'ברוך שמייה' ממנין אחר, כתב בשו"ת ציון אליעזר (ח"א סי' ג) שלכל הדעות לא יפסיק כדי לאומרו.

ובמקום שאין ארון קודש ורוצים להביא ספר תורה קידם התפילה ולהניחו על הבימה עד שיקראו בו, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה עט) שיש לומר 'ברוך שמייה' בשעה שמכניסים את ספר התורה לבית הכנסת.

15) ואף על פי שאסור לאדם לשאול צרכיו בשבת, כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' מו) שכיון שנתקן נוסח זה כתפילה ובקשה לכל אדם ובכל שבת ושבת, נעשה הדבר כטופס תפילה קבוע, ולפיכך מותר לאומרו בשבת, וכעין זה כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' קג).

16) השומע ציבור האומרים 'שמע' בהוצאת ספר תורה, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה מט) שאין המנהג לומר עמהם, ואין שייך בזה הדין המבואר בשו"ע לעיל (סי' סה ס"ב) לגבי הכנסת לבית הכנסת ושמע ציבור האומר 'שמע' שחייב לענות עמהם. [ולענין עניית 'שמע' בקדושה של מוסף עם הציבור, דעת הגר"ש אלישיב (תפילה כהלכתה פי"ג הע' קיט), שגם היא בכלל פסוק ראשון של קריאת שמע שצריך לענות עם הציבור].

17) וחזן שאינו מגביה את ספר התורה כשאומר 'גדלו', כתב הארחת חיים (לרי"א מלוניל, סדר שני וחמישי אות ז) שהרי הוא בכלל "ארור

